

MIHAILA KUSCINSKA FOTOGRĀFIJAS – UNIKĀLAS LIECĪBAS PAR LATVIEŠU ZEMNIEKU APĢĒRBU KRUSTPILS APVIDŪ 1866. GADĀ

Ieva Pīgozne*

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Raksts veltīts Viļņas Universitātes bibliotēkas krājumā esošajām Mihaila Kuscinska fotogrāfijām, kurās redzami Krustpils apkārtnes zemnieki 1866. gadā. Fotogrāfijas tapušas, gatavojoties Krievijas Etnogrāfiskajai izstādei, un ir vērtīgs latviešu tradicionālā apģērba vēstures izziņas avots. Tā kā muzeju krātuvēs saglabājušies tikai atsevišķi apģērba gabali no dažādām vietām un dažādiem laikiem, fotogrāfijas palīdz noskaidrot, kādi bija apģērba komplekti. Tās liecina, ka šajā laikā zemnieces vairs nevalkāja vainagus un izšūtās villaines, bet galvā sēja krāsainus lakatus un ap pleciem sedza baltas villaines. Vīrieši arvien biežāk valkāja naģenes. Sieviešu apģērbā vērojamas lielākas variācijas, kamēr vīriešu apģērbi ir savā starpā līdzīgāki.

Atslēgas vārdi: fotogrāfijas, Mihails Kuscinskis, Krustpils, zemnieku apģērbs, latviešu tradicionālais apģērbs, Krievijas Etnogrāfiskā izstāde.

Ievads

Pateicoties daudzu atmiņas institūciju krājumu digitalizācijai un atvērtajam piekļuvei, pēdējos gados bijis iespējams uzzināt par līdz šim neapzinātu avotu esamību, kā arī ātrākā laikā iekļaut tos zinātniskajā apritē. Apģērba vēsturē ir trīs galvenās avotu grupas: lietiskie avoti – muzeju krātuvēs saglabājušās apģērba

daļas vai to fragmenti; rakstītie avoti – laika-biedru apraksti un atmiņas, interviju pieraksti u. c.; ikonogrāfiskie avoti – zīmējumi, gleznas, skulptūras un fotogrāfijas. Kaut arī apģērba vēsturē tradicionāli par galvenajiem tiek uzskatīti lietiskie avoti, neviens pilns 19. gadsimta apģērba komplekts jeb pilns tērps, kas vienā laikā vienam cilvēkam bijis mugurā, Latvijas teritorijā nav saglabājies. Tradicionālā

* Autores e-pasts: ieva.pigozne@lu.lv

apgērba vēstures izpēte Latvijā veidojusies paralēli kordziedāšanas kustībai, kā svarīgāko uzdevumu izvirzot skatuves tērpu izveidi. Kad tradicionālā apgērba valkāšana jau bija izgājusi no modes gandrīz visā Latvijas teritorijā, kuru vajadzībām sāka veidot īpašus tērpus, kuru attīstība un pilnveidošana vainagojās ar tērpu komplektu izveidi, par pamatu ņemot muzeju krātuvēs atrodamos lietiskos avotus. Šis process aizsākās 19. gadsimta 80. gados un īpaši aktīvi turpinājās 20. gadsimta 30. gados (Karlsonē 2013, 62–105), taču tas nav beidzies arī mūsdienās. Izmantojot lietiskos avotus, bijis labi iespējams noteikt apgērba gabalu materiālu, piegriezumu un šuvumu, taču daudz lielākas grūtības sagādājuši vēsturiski ticama apgērba komplektēšana, jo atsevišķie apgērba gabali par to ziņas nesniedz. Tie saglabājušies no dažādām mājām dažādos pagastos, valkāti atšķirīgos laikos. Nepievēršot pienācīgu uzmanību izmaiņām apgērbā laika gaitā, sākotnējie apgērba komplekti vienā tērpā varēja iekļaut daļas, kuru darināšanu un valkāšanu šķir pat 50–100 gadi. Tāpēc zinātniskai apgērba vēstures izpētei īpaši nozīmīgi mūsdienās, kad cenšamies pārskatīt agrākos pieņēmumus, kļūst rakstītie un ikonogrāfiskie avoti, kuri sniedz ziņas par apgērba komplektāciju.

Tieši jaunu ikonogrāfisko avotu apzināšanā latviešu zemnieku 19. gadsimta tradicionālā apgērba vēsturē pēdējo gadu laikā bijis skaitliski lielākais pieaugums. Raksts veltīts vairākām līdz šim nezināmām un daļēji zināmām fotogrāfijām no Krustpils apkārtnes. Šīs fotogrāfijas sniedz daudz ziņu par zemnieku apgērbi 19. gadsimta 60. gados, ļaujot papildināt un precizēt esošās zināšanas par apgērba attīstības gaitu Latgalē jeb latviešu apdzīvotajās teritorijās Vitebskas guberņā. Raksta mērķis ir iekļaut zinātniskajā apritē šos vērtīgos apgērba vēstures avotus, sniegt informāciju par tiem, veikt to analīzi un izvērtēt to nozīmi. Raksta tapšanā izmantotas humanitāro zinātņu avotpētniecības un salīdzinošās analīzes metodes. Raksts veidots uz Viļņas Universitātes bibliotēkas digitālā fotogrāfiju krājuma (VUB F), kā arī publicēto un nepublicēto Krievijas Etnogrāfiskā muzeja (Kalashnikova,

2008) un Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājuma priekšmetu (CVVM) un apzinātās rakstīto avotu un literatūras bāzes.

Fotogrāfiju atrašanās

Apgērba vēsturē fotogrāfijas mēdz būt ļoti vērtīgs un ziņām bagāts avots, taču vēl nesen no visas Latgales bija zināmas tikai trīs fotogrāfijas, kurās atspoguļots latviešu zemnieku tradicionālais apgērbs. Viena no tām bija kādas ģimenes fotogrāfija, kas bija publicēta Gustava Manteifeļa monogrāfijā (Manteuffel 1869, 34). Kā norādīts titullapā, grāmata izdota kā Inflantijas valdības laikraksta 1868. gada 126.–144. numura īpaša kopija ar tajā iekļautām vairākām kartēm un attēliem, tāpēc, visticamāk, fotogrāfija tapusi jau vismaz 1868. gadā. Anotācijā norādīts, ka fotogrāfijā attēlotie ir latvieši no Dinaburgas apkārtnes. Vēlāk šis pats attēls pārpublicēts Otto Svennes atmiņu grāmatā (Svenne 1923, 5).

Otra līdz šim zinātniskajā apritē iekļautā tradicionālā apgērba fotogrāfija bija kādas jaunas meitas attēls pilnā augumā. Latvijā tā publicēta Mirdzas Slavas monogrāfijā (Slava 1966, 160, 4. att.), kur teikts, ka fotogrāfijā redzamā meita ir no Ludzas apkārtnes. Tai blakus publicēta otra fotogrāfija, pie kuras kļūdaini norādīts, ka tā ir kāda cita jauna meita tradicionālajā apgērbā. Fotogrāfijas glabājas Krievijas Etnogrāfiskajā muzejā Pēterburgā. Muzeja izdevumā, kas veltīts Pirmajai Krievijas Etnogrāfiskajai izstādei, lasāms, ka pirmajā melnbaltajā fotogrāfijā (inv. Nr. 8764-10805) dokumentēts N. V. Liljē dāvinātais un vēlāk izstādē eksponētais meitas tērps no Ludzas apkārtnes, savukārt otrajā kolorētajā fotogrāfijā šis pats tērps, taču ar citu vainagu un plecu segu redzams uz izstādes manekena. Izstādes manekenus kolorētās fotogrāfijās 19. gadsimta 80. gados iemūžināja Maskavas fotogrāfs Torvalds L. Mitreiters (Kalashnikova 2008, 60, 73, 140, 141, 143). Šā muzeja krājumā atrodas vēl viena melnbalta fotogrāfija (inv. Nr. 8764-10807), kurā redzami Latgales latvieši tradicionālajā apgērbā, kura tajā pašā izdevumā

publicēta ar parakstu, ka tajā attēloti latvieši no Līvānu (tolaik Līvenhofas) pagasta (Kalashnikova, 73). Šī fotogrāfija līdz šim Latvijā nav tikusi publicēta. Diemžēl Pirmajā Krievijas Etnogrāfiskajā izstādē 1867. gadā iekļauto melnbalto fotogrāfiju autori nav norādīti.

2021. gadā, pateicoties sadarbībai ar lietuviešu etnoloģi Auksi Noreikaiti (*Auksė Noreikaitė*), tika saņemtas ziņas par Viļņas Universitātes bibliotēkas krājumā esošajām Mihaila Kuscinska (*Михаил Францевич Кушцинский* (1829–1905)) digitalizētajām 52 fotogrāfijām. Septiņas no tām tapušas 1866. gadā Krustpilī (tolaik Kreicburgā), un tajās redzami vietējie zemnieki tradicionālajā apģērbā. Viena no šīm fotogrāfijām ir tā pati, kuru Krievijas Etnogrāfiskais muzejs publicējis ar anotāciju par tajā attēlotajiem it kā Līvānu pagasta zemniekiem.

Krustpils zemnieku fotogrāfiju tapšanas konteksts un autors

Pēc Maskavas Universitātes zinātnieku iniciatīvas un ar cara atbalstu 1865. gadā tika nolemts organizēt Krievijas Etnogrāfisko izstādi, lai atbilstoši 19. gadsimta lielo un reprezentatīvo izstāžu tradīcijām parādītu Krievijas impērijas iedzīvotāju daudzveidību (Kalashnikova 2008, 12, 16). 1865. un 1866. gadā Krievijas impērijas presē krievu valodā, tāpat arī Eiropas valstu presē vācu un čehu valodā tika publicēti aicinājumi iesaistīties materiālu vākšanā izstādes vajadzībām, iesūtot tērpus, sadzīves priekšmetus, fotogrāfijas un antropoloģiskos uzskates materiālus (Kalashnikova 2008, 18). Izstādē, kas notika 1867. gadā Maskavā, tika izstādīts ap 2000 fotogrāfiju un zīmējumu, vismaz 140 no tiem attēloja Krievijas impērijas “Rietumu teritorijas” jeb Barenca un Baltijas jūras krastos dzīvojošās tautas (Kalashnikova 2008, 36, 141). Viens no fotogrāfiju autoriem bija Mihails Kuscinskis.

Pašreizējā izpētes līmenī diemžēl nav skaidrs, kas varēja uzaicināt fotogrāfu uz Krustpili. Sazinoties ar Jēkabpils Vēstures muzeja galveno krājuma glabātāju Ilutu Bērziņu, noskaidrots, ka Krustpils muižas

īpašnieks barons Nikolauss Frīdrihs fon Korfs (1824–1864) nomira no plaušu karsoņa, nepaguvis sastādīt testamentu. 1865. gadā nodibināta aizbildniecība viņa atraitnei Luīzei Jūlijai Elizabetei un nepilngadīgajiem bērniem Nikolajam Pēterim Paulam, Pēterim Frīdriham Konstantīnam un Sofijai Izabellai Magdalēnai. Par aizbildņiem iecelti Pleskavas gubernators (1864–1867) grāfs Konstantīns fon der Pālens un Stukmaņu muižas īpašnieks grāfs Mēdems, bet par aizbildņu pilnvaroto – kapteinis Adalberts fon Fohts. Vismaz pāris gadu atraitne ar dēliem dzīvoja Jelgavā, kamēr meita Izabella bija atdota audzināšanā Benislavska kundzei Rīgā. Diemžēl par fotogrāfa vizīti Krustpils muižā muzeja krājumā nav nekādu liecību.

Mihails Kuscinskis ir Baltkrievijas kultūras vēsturē labi pazīstams 19. gadsimta otrās puses arheologs, novadpētnieks un fotogrāfs. Viņš izveidojis muzeju savā muižā netālu no Ļepeļas pilsētas Vitebskas guberņā. Fotografēšana viņam bijusi nopietna aizraušanās, nevis darbs, jo Kuscinskis fotografējis to, kas pašu interesējis – arheoloģiskos izrakumus un tajos iegūtās senlietas, īpašas celtnes, kā arī Vitebskas guberņas iedzīvotāju tipus un tautas dzīves ainas. Būdam Vitebskas guberņas Statistikas komitejas loceklis, viņš aktīvi iesaistījās Krievijas Etnogrāfiskās izstādes sagatavošanas darbos un atsaucās aicinājumam iesūtīt fotogrāfijas (Lobachevskaia 2014, 152–156). Tas pamato arī fotogrāfijām pievienotos paskaidrojošos parakstus, kuros norādīta to uzņemšanas vieta, nereti arī attēloto cilvēku konfesionālā piederība vai citas ziņas. Kuscinska fotogrāfijās cilvēki fotografēti ārā dienas gaismā, ļaužu grupu uzņēmumos piedomāts pie cilvēku izvietošanas kompozīcijas.

Visas septiņas Krustpilī uzņemtās fotogrāfijas tapušas vienā reizē. Par to liecina gan tas, ka fotografētie cilvēki atradušies tajā pašā vietā – uz Krustpils pils iekšējā pagalmā esošajām pils galvenās ieejas kāpnēm, gan arī apgaisojums un laikapstākļi. Tā kā zemnieki gērbušies savā svētdienas apģērbā, viņu fotografēšana tikusi iepriekš organizēta, nevis uzrīkota uz vietas, sarunājot muižā strādājošos vai darba lietās ieradušos zemniekus. Iespējams,

ka zemnieki sarunāti svētdienā pie baznīcas, taču drīzāk viņi muižā ieradušies īpaši šim gadījumam. Par fotografēšanas īpašu organizēšanu liecina zemnieku etniskā, ticību, vecumu un dzimumu dažādība, kā arī lielais klātesošo amatpersonu skaits.

Ir vairāki latviešu tradicionālā apģērba fotouzņēmumi, kuri raisa aizdomas par to, ka tajos fotografētie cilvēki īpaši sagērbti, piemēram, iepriekš pieminētā meita no Ludzas apkārtnes, jo zināms, ka šis tērps vēlāk dāvināts Krievijas Etnogrāfiskās izstādes vajadzībām (Kalashnikova 2008, 140). Šāda prakse arī citur Eiropā ir zināma, tiesa gan – pārsvarā vēlāk nekā 1866. gadā (Worth 2018, 100–102). Lai apģērbtu 30 cilvēkus vairākās drēbju kārtās, būtu nepieciešama speciāla ģērbēja iesaistīšanās un glabātuve ar apģērbu kolekciju, no kuras atlasīt tērpus. Tomēr nav nekādu liecību, ka šajā laikā Latvijas teritorijā būtu veidotas zemnieku apģērbu kolekcijas, turklāt tādu izmantošana būtu pretrunā ar Krievijas Etnogrāfiskās izstādes veidotāju uzsaukumu. Fotografējās redzamais apģērbs vedina domāt par to, ka tas ir Krustpils apkārtnes zemnieku pašu goda apģērbs. Par to liecina vairākas apģērba kārtas, kas daudziem fotografētajiem cilvēkiem ir mugurā. Ja tie būtu īpaši apģērbti fotografēšanās vajadzībām, jāšaubās, ka liela daļa cilvēku vilktu mugurā divus svārkus, no kuriem vienus tikpat kā neredz, sievietes ap pleciem segtu lakatu un villaini vienlaikus. Tas, ka daudziem svārku un kreklu apkaklēm viena puse stāv uz augšu, kamēr otra nolocījies, varētu liecināt par situācijas dabiskumu.

Fotogrāfijās redzamais latviešu zemnieku apģērbs

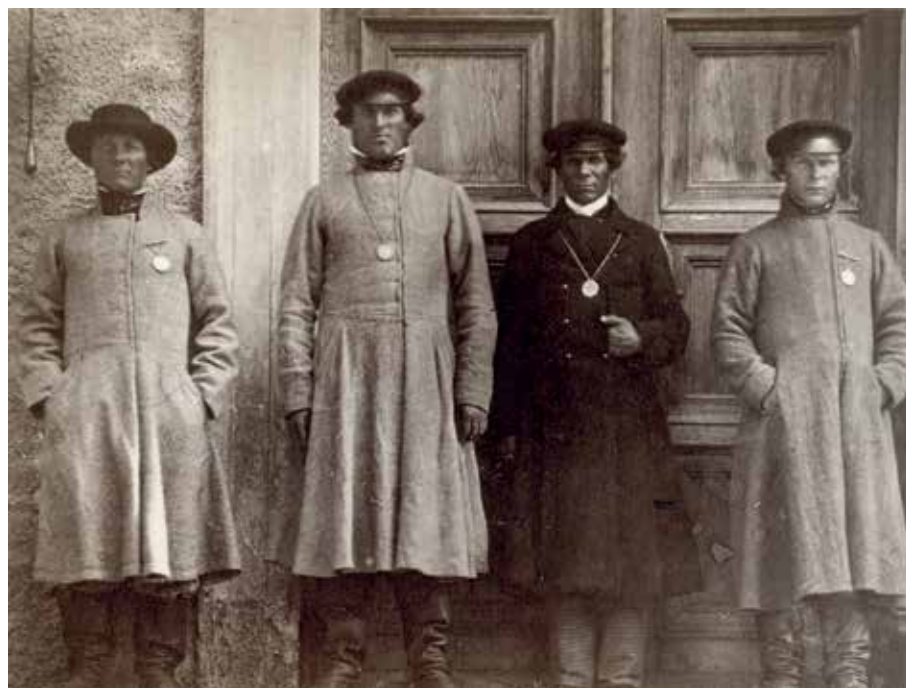
Kā tas raksturīgi 16.–19. gadsimtā tapušiem ceļotāju aprakstiem un citām etnogrāfiskām ziņām par zemnieku apģērbu Latvijas teritorijā, bieži galvenā uzmanība pievērsta tieši vīriešu apģērbam. Arī šajās septiņās fotogrāfijās kopumā attēloti 21 vīrietis, 14 sievietes un viens zīdains.

Pateicoties tam, ka katra fotogrāfija ir pielīmēta pie papīra pamatnes, uz uzrakstīta paskaidrojoša anotācija, zināms, kas ir fotografētie cilvēki. Kā uz pamatnes rakstītās informācijas piemēru šeit iespējams redzēt vecticībnieku grupas attēlu (1. attēls). Tajā redzamā apģērba analīze šajā rakstā nav iekļauta.

Attēlu analīze veikta augstas izšķirtspējas skenējumiem un sāka ar divām fotogrāfijām, kurās attēloti ciemu un pagastu vecākie. Pirmajā fotogrāfijā ar parakstu “Barona Korfa Kreicburgas muižas staršinas un stārasti” redzami četri vīrieši pilnā augumā (2. attēls). Viņiem visiem pie apģērba redzamas amata zīmes. Konsultējoties ar Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Numismātikas nodaļas speciālisti Laimu Kostricu, noskaidrots, ka tās ir ciema vecāko jeb stārastu (ar piespraudi) un pagasta vecāko (iekaramas ķēdītē ap kaklu) zīmes. Šādas amata zīmes Krievijas impērijā apstiprinātas 1861. gadā, tās bijušas atšķirīgas katrā apriņķī (Grīnberga 1998, 11–22). Visiem četriem vīriešiem apģērbā redzami vilnas auduma svārki jeb mētelis ar augšdaļā piegulošu piegriezumu, kas paplatinās uz leju no vidukļa. Svārku garums sniedzas zem ceļiem, abos sānos ieslīpas kabatas. Trijiem vīriešiem svārki darināti no pelēkas vadmalas, aizdare veidota ar vienrindu āķiem, kakla izgriezuma atloki aizvērti, nelielas stāvas apkakles, piedurkņu galos atloki. Pie kakla redzamas paplātas, atlokāmas, nerotātas kreklu apkakles, ap kurām apsieti krāsaini lakatiņi. Pelēka auduma bikses saskatāmas tikai vienam no viņiem, visiem trim kājās ir tumši ādas zābaki. Vienam vīrietim svārku auduma krāsa, visticamāk, ir tumši zila, taču iespējama arī melna krāsa. Aizdare veidota ar divrindu pogām, kakla izgriezuma atloki nav sapogāti. Šim pašam vīrietim zem svārkiem redzama līdz kaklam sapogāta veste vai īsie svārki ar divrindu pogu aizdari un krekla augšdaļa vai arī balts lakatiņš vai šalle. Viņam kājās ir sīkrūtaina auduma bikses un, iespējams, kurpes. Galvā trim vīriešiem ir tumšas jaunās modes cepures naģenes ar spīdīgu ādas nagu, kamēr vienam ir tumšas vilnas platmale.



1. att. Fotogrāfija ar oriģinālo parakstu "Dinaburgas apriņķa zemnieki vecticībnieki" VUB F46-780. Tā uzlīmēta uz kartona pamatnes, uz kuras ar roku pierakstīta anotācija. Līdzīgi anotācijas pierakstītas arī pārējām fotogrāfijām



2. att. Fotogrāfija ar oriģinālo parakstu "Barona Korfa Kreicburgas muižas staršinas un stāraši" VUB F46-782. Tajā redzami ciemu un pagastu vecākie

Spriežot pēc amata zīmes, arī nākamajā fotogrāfijā redzams pagasta vecākais (3. attēls). "Dinaburgas apriņķa Ungurmuižas pagasta zemnieki" ir tā pati fotogrāfija, kura Krievijas Etnogrāfiskā muzeja krājumā atrodas ar norādi par Līvāniem. Ņemot vērā to, ka Viļņas Universitātes bibliotēkas krājumā esošā eksemplāra paraksts ir tajā pašā rokrakstā kā pārējām fotogrāfijām, kā arī to, ka Ungurmuižas pagasts ir tuvākais Krustpils pagastam un arī tajā zeme piederēja Korfu dzimtai, bet fotogrāfija uzņemta uz tām pašām kāpnēm Krustpils pili, šķiet, ka uzticamāks ir paraksts, kurā norādīta cilvēku izcelsme no Ungurmuižas pagasta. Fotogrāfijā redzamais vīrietis ģērbies no pelēkas vadmalas šūtos garajos svārkos ar paplatu atlokāmu apkakli un atlokiem piedurkņu galos. Svārku aizdare pie kakla ar vienu pogu, zemāk aizdares veids nav saskatāms, tāpēc droši vien ir āķējams iekšpusē. Abos sānos svārkam ir

ieslīpas kabatas. Ap vidu garie svārki apsieti ar garu un platu jostu, vidū veidojot mezglu, un gali katrs uz savu pusi aizbāzti aiz jostas un atstāti brīvi karājamies. Šāds jostas sasiešanas veids ir plaši izplatīts, tomēr tik gari, brīvi karājošies gali ir retums. Neparasta arī jostas darināšanas tehnika – adījums. Tomēr no Rembates pagasta zināma viena līdzīga, no sarkanās vilnas dzijas adīta josta (CVVM 44). Pie kakla redzama krekla atlokāmā apkakle bez rotājumiem. Galvā vīrietim ir melna auduma naģene ar spīdīgu ādas nagu, kājās – tumši ādas zābaki.

Blakus šim vīrietim stāv jauna sieviete un pusaugu meitene. Jaunās sievietes attēls pilnā augumā ir analizējams kopā ar viņas portretu, kam pievienots paraksts "Kreicburgas apkārtnes zemniece" (4. attēls). Viņa ģērbusies pelēkas vadmalas garajos svārkos ar atlokāmu apkakli un atlokiem piedurkņu



3. att. Fotogrāfija ar oriģinālo parakstu "Dinaburgas apriņķa Ungurmuižas pagasta zemnieki" VUB F46-776. Tajā redzams pagasta vecākais un viņa ģimene



4. att. Portrets ar oriģinālo parakstu "Kreicburgas apkārtnes zemniece" VUB F46-778. Tajā redzama tā pati jaunā sieviete, kas 3. attēlā

galos. Ap apkakli, atlokiem, kakla izgriezumū, priekšējo aizdari un kabatu atvērumiem redzama rotājoša malas apdare, iespējams, tumši zilā vai melnā krāsā. Svārku aizdares veids nav saskatāms, neredz arī jostu, iespējams, ka aizdare veidota ar āķiem. Pie kakla redzams krekls. Svārku garums ir zem ceļiem, zem svārkiem saskatāma balta priekšauta mala, kā arī vertikāli svītraini brunči vismaz trīs krāsās. Iespējams, saskatāms neliels fragments no gaišas zeķes, kā arī apavi. Apavu forma nav nosakāma, vien redzams, ka tie ir plāni un ar plānu zoli. Ap pleciem sievietei segts liels, plāns lakats ar gaišām bārkstīm. Lakata audums varētu būt kokvilnas, zīda vai smalkvilnas, tas ir apdrukāts ar ziedu motīva rakstu. Galvā viņai apdrukāts lakats bez bārkstīm, kas sasiets zem zoda tā, ka nedaudz redzami mati, kas vidū pāršķirti ar celiņu. Lakata audums varētu būt līdzīga materiāla

kā plecu lakatam. Arī meitene ģērbusies gaišas vadmalas garajos svārkos, kuru piegriezums šķiet līdzīgs jaunās sievietes svārkam, taču bez tumšās malu apdares un piedurkņu atlokiem. Meitenei no svārku apakšas redzams rotāts priekšauts, kura garums vedina domāt par to, ka tas viņai ir par lielu un, iespējams, aizliedzts no kādas pieaugušas sievietes. Priekšauta rotājuma veids nav nosakāms, tas varētu būt gan lina auduma priekšauts, kas izšūts ar baltu un sarkanu diegu, gan šūts no apdrukāta kokvilnas auduma. Kājās redzami līdzīgi apavi kā jaunajai sievietei. Arī lakats ap pleciem ļoti līdzīgs, tikai bārkstis tam ir tumšā krāsā. Ap galvu viņai apsiets līdzīgs lakats kā jaunajai sievietei, ar nedaudz atšķirīgu apdrucku. Lakats sasiets zem zoda, saskatāmi ar celiņu pāršķirtie mati.

Nākamajā fotogrāfijā ar parakstu "Dinaburgas apriņķa Kreicburgas pagasta

zemnieks – luterānis” attēlots vīrietis pilnā augumā (5. attēls). Šis vīrietis ir vienīgais, kurš fotografēts pie ēkas sienas, taču pie kājām esošais bruģis ir tāds pats kā fotogrāfijās, kurās redzamas galvenās kāpnes. Tas liek domāt, ka fotogrāfija tapusi turpat Krustpils pils iekšpagalmā. Šī fotogrāfija vēlāk pārzīmēta un izmantota kā ilustrācija 1872. gadā rakstnieka un vēsturnieka Aleksandra Sementovska (*Aleksandr Sementovskii*) publicētajā Vitebskas guberņas etnogrāfiskajā apskatā, kurā iekļautas ziņas arī par latgaliešu apģērbu, īpaši tā izmaksām (Sementovskii 1872, 33). Attēlotais vīrietis ģērbies divos svārkos, kuru abu garums sniedzas zem ceļiem. Virsējie svārki ir šūti no

plāna, gaiši pelēka vilnas auduma, ar paplatu apkakli, ieslīpām kabatām sānos. Svārku piegriezums ir vienkāršs, tie aiztaisīti ar diviem aizdares āķiem, no kuriem viens ir pie kakla un otrs – uz krūtīm. Zemāk virsējie svārki atstāti vaļā. Zem virsējiem svārkiem redzami otri līdzīga garuma svārki ar tādu pašu apkakli. Šiem svārkiem ap vidu apsietu tekstila josta, taču tās darināšanas tehniku vai sējuma veidu precīzāk grūti saskatīt. Pie kakla redzama krekla aizdare ar nelielu metāla saktiņu, kā arī plata apkakle, kura labajā pusē nolocīta, bet kreisajā – stāv paralēli abām svārku apkaklēm. Kājās vīrietim ir tumšas ādas zābaki, bet galvā – tumša vilnas platmale.



5. att. Fotogrāfija ar oriģinālo parakstu “Dinaburgas apriņķa Kreicburgas pagasta zemnieks – luterānis” VUB F46-777



6. att. Portrets ar oriģinālo parakstu "Dinaburgas apriņķa Kreicburgas pagasta zemnieks – luterānis"
VUB F46-779

Nākamā fotogrāfija ar tādu pašu parakstu "Dinaburgas apriņķa Kreicburgas pagasta zemnieks – luterānis" ir gados vecāka vīrieša portrets (6. attēls). Tajā saskatāms, ka vīrietis ģērbies vienkārša piegriezuma, no pelēka vilnas triniša auduma šūtos svārkos ar paplatu apkakli un viena āķa aizdari pie kakla. Šķiet, ka šiem svārkkiem ir kabatas. Ap vidu svārki sasieta ar pīto jostu vismaz divās krāsās, kura apņemta divkārt, uz vēdera sasieta mezglā un gali aizbāzti aiz jostas katrs savā pusē. Gan josta, gan svārki izskatās novalkāti un padiluši. Tajā pašā laikā iespējams saskatīt arī šuvuma pēdas, kuras liecina par piedurknes piegriezumu, kāds raksturīgs arī mājās darinātajiem krekliem ar sašaurinātiem dūrgaliem (CVVM 12811, 12816, un 12821 no Aizkalnes pagasta; CVVM 12822 no Vārkavas pagasta; CVVM 27600 no Rudzātu pagasta), proti, piedurknes audums nav piegriezts sašaurināts, bet atlocīts

piedurknes iekšpusē un piešūts slīpi pie piedurknes auduma uz abām pusēm no vīles. Šāds risinājums pastiprina piedurkņu auduma stiprību un pasargā to no nodiluma. Tāpat tas varētu liecināt par to, ka svārki darināti mājās, nevis šūti pie skrodera. Zem svārkkiem saskatāms krekls ar paplatu apkakli, kurai galos, iespējams, redzams rotājums ar baltu diegu. Krekla kakla izgriezuma aizdarei izmantota neliela metāla saktiņa. Galvā vīrietim tumša vilnas platmale.

Lielākās grupas fotogrāfijā (7. attēls) ar parakstu "Barona Korfa Kreicburgas muižas zemnieki" apģērba analīze nedaudz apgrūtināta, jo sēdošo cilvēku apģērbs nav tik labi saskatāms, stāvošie slikti redzami un/vai izkustējušies fotogrāfijas uzņemšanas laikā. Turklāt ievērojamā cilvēku skaita dēļ diemžēl fotogrāfija uzņemta no lielākas distances un tāpēc nav tik skaidra kā pārējās.



7. att. Fotografija ar oriģinālo parakstu "Barona Korfa Kreicburgas muižas zemnieki" VUB F46-781

Pirmajā rindā no kreisās sēž pusaugu zēns, kuram mugurā patumšas krāsas garie svārki ar āķu aizdari. Pie kakla saskatāma krekla apkakle, galvā – tumša auduma naģene ar spīdīgu ādas nagu, kurš nedaudz iebuktēts. Tālāk pa labi sēž maza meitene, kuras apģērbā saskatāmi apdrukāta kokvilnas auduma brunči vai sarafāns, ap galvu un pleciem apsiets tumšs lakats ar bārkstīm un krekla labā piedurkne ar savilkumu un piešūtu aproci. Tālāk sēdošā ir jauna sieviete ar zīdaini klēpī. Zīdainis satīts vienā vai vairākos lakatos, kamēr sieviete ģērbusies tumša auduma svārkos, vismaz trīs krāsu sīkrūtaina auduma brunčos, ap pleciem viņai apsegta balta villaine ar garām bārkstīm, kājās plāni ādas zābaki. Pie kakla redzama atlokāma, nerotāta krekla apkakle, galvā viņai ir gaiša, apdrukāta kokvilnas, zīda vai smalkvilnas auduma lakats, kas sasiets zem zoda. Tālāk sēdošajam vīrietim mugurā paplati pelēka auduma svārki ar platu apkakli un atlokiem, viduklī apsiets ar tekstilu jostu. Pie kakla redzami vēl vieni tumši svārki vai veste, kas sapogāti līdz augšai. Krekls ar atlokāmu

apkakli, kakla izgriezuma aizdare ar nelielu metāla saktiņu un apsietu lakatiņu. Kājās viņam ir tumši ādas zābaki, galvā – tumša naģene. Pirmajā rindā pēdējais sēdošais vīrietis ģērbies tumša auduma svārkos vai kažokā, par ko varētu liecināt, iespējams, gar dūrgaliem un priekšas atvērumu redzama kažokādas mala. Pie kakla saskatāma atlokāma krekla apkakle. Kājās viņam ir tumši ādas zābaki, galvā – tumša naģene.

Otrajā rindā pirmais no kreisās sēž vīrietis, kas ģērbies pelēkos vadmalas garajos svārkos ar āķu aizdari. Ap kaklu viņam apsiets krāsains lakatiņš, kājās tumši ādas zābaki, galvā – tumša naģene. Tālāk pa labi sēž divos pelēkos garajos svārkos ģērbusies sieviete. Svārku piegriezums nav saskatāms, taču virsējiem svārkkiem ap piedurknēm tumšas krāsas aprotījums. Viņa ģērbusies vismaz triju krāsu rūtaina auduma brunčos, ap pleciem viņai balta villaine bez bārkstīm. Pie kakla saskatāma atlokāma krekla apkakle un krekla kakla izgriezuma aizdare ar nelielu metāla saktiņu. Galvā viņai krāsaini apdrukāta auduma lakats, kas sasiets

zem zoda. Iespējams, ka zem tā ir saskatāms vēl viens lakats vai kāda cita galvassega, kas pieguļ pierai. Tālāk sēdošā vīrieša apģērbs grūti saskatāms, taču redzams, ka viņš ģērbies pelēkas vadmalas garajos svārkos. Redzama atlokāma krekla apkakle, kā arī šķiet, ka rokā viņam ir spieķis. Galvā viņam tumša vilnas platmale. Tālāk sēdošā sieviete ģērbusies divos pelēkas vadmalas svārkos, virsējiem no tiem saskatāms tumšs aprotījums ap piedurknes galu. Ap pleciem viņai balta, divkārtīgi salocīta villaine ar bārkstīm. Viņa ģērbusies četru vai vairāku krāsu vertikāli svītraina auduma brunčos, kuriem priekšā siets ar krāsainu ziedu rakstu apdrukāta kokvilnas auduma priekšauts. Saskatāma atlokāma krekla apkakle. Galvā viņai krāsainas apdrukas auduma lakats, kas sasiets zem zoda, zem kura, iespējams, vēl viens lakats, kas siets pieguloši galvai. Apavi diemžēl nav nosakāmi. Tālāk sēž sieviete, kuras apģērbā saskatāmi pelēki garie svārki, ap pleciem aplikta balta villaine ar bārkstīm un galvā krāsainas apdrukas auduma lakats, kas sasiets zem zoda. Tālāk sēdošā vīrieša apģērbā saskatāmi tikai pelēka auduma garie svārki un tumša naģene. Nākamā vīrieša apģērbs ir līdzīgs, tomēr viņam vēl saskatāms ap kaklu apsietais krāsainais lakatiņš un atlokāma krekla apkakle. Pēdējais otrajā rindā sēdošais vīrietis ģērbies pelēka auduma garajos svārkos, zem kuriem redzams vēl kāds tumša auduma apģērbs, kājās viņam ir tumši ādas zābaki, galvā – gaiša auduma naģene.

Trešajā rindā no kreisās stāvošo apģērbs grūtāk saskatāms, jo viņu attēli ir izplūduši. Tomēr redzams, ka pirmajam vīrietim mugurā ir pelēka auduma svārki ar paplatu apkakli un kabatām sānos. Ap vidu nekādas jostas nav, taču pie kakla ir saskatāma atlokāma krekla apkakle. Galvā viņam ir tumša vilnas auduma platmale. Tālāk pa labi stāvošās sievietes apģērbs diemžēl tikpat kā nav saskatāms, taču nojaušams, ka viņas tumša auduma garajiem svārkkiem priekšas atvēruma mala apdarināta ar ādas sloksnīti vai kādu citu spīdīgu materiālu. Ap pleciem viņai pelēcīga plecu sega, saskatāma atlokāma krekla apkakle, galvā – lakats. Tālāk stāvošā sieviete ģērbusies

tumšāka auduma garajos svārkos, kas aizdarīti līdz augšai ar āķiem. Ap pleciem viņai balta villaine ar divām vai trim triju tumšas dzijas joslu ieauduma līnijām un garām bārkstīm. Pie kakla saskatāma atlokāma krekla apkakle, iespējams, rotāta ar sīkiem robiņiem. Šķiet, ka galvā viņai ir lakats, kas sasiets aizmugurē. Nākamās sievietes tērpā garie svārki nav droši saskatāmi. Ap pleciem viņai vispirms segts ar ziedu motīvu apdrukāta auduma lakats, uz tā balta auduma villaine ar bārkstīm. Šķiet, ka viņai apsietas arī rūtaina auduma priekšauts. Pie kakla saskatāma atlokāma krekla apkakle un, iespējams, kāda rota vai apsietas lakatiņš. Viņai galvā ir aizmugurē sasiets lakats, iespējams, no zīda, par ko vedina domāt tā spīdums. Tālāk stāvošā sieviete ģērbusies divos garajos svārkos. Virsējie ir gaišāki un ap piedurknēm redzams tumšas krāsas aprotījums. Ap pleciem viņai segta balta villaine, zem kuras, iespējams, segts arī puķains lakats, pie kakla saskatāma atlokāma krekla apkakle. Galvā viņai ir krāsaini apdrukāta auduma lakats, kas sasiets zem zoda. Tālāk stāv vīrietis, kurš ģērbies patumšas vadmalas garajos svārkos, kuriem ir plata apkakle un atloki, kā arī atloki piedurkņu galos. Viduklī svārki apsieti ar tekstilu jostu. Zem šiem svārkkiem redzami otri gaišāka auduma svārki ar stāvāku apkakli, kā arī ap kaklu apsietais krāsainais lakatiņš. Galvā viņam ir tumša naģene. Visbeidzot trešajā rindā stāv jauns vīrietis, kas ģērbies tumša auduma garajos svārkos. To piegriezumā saskatāms paplatinājums no vidukļa uz leju. Pie kakla saskatāma krekla apkakle, kas apsietas ar krāsainu lakatiņu. Kājās viņam ir tumši ādas zābaki, galvā – tumša naģene.

Secinājumi un fotogrāfiju nozīme

Iespējams apgalvot, ka patlaban Mihaila Kuscinska Krustpilī uzņemtās fotogrāfijas ir lielākais zināmais laikabiedru radīto foto liecību kopums no kāda apvidus, kurā būtu fikšēta tradicionālo apģērba valkāšana 19. gadsimta otrajā pusē. Tādu pagaidām apzinātu fotogrāfiju skaits, kurās būtu dokumentēta latviešu tradicionālā apģērba valkāšana (nevis

19. gadsimta beigās vai 20. gadsimtā fotogrāfēta tradicionālo apģērbu demonstrēšana jau pēc to iziešanas no modes), visā Latvijas teritorijā nerasniedz pat divus desmitus. Tāpēc 30 latviešu zemnieku fotografēšana Krustpils pils pagalmā ir unikāls gadījums. Tā rezultātā tapušas skaitliski reprezentatīvas liecības, kuras sniedz nozīmīgu informāciju latviešu tradicionālā apģērba vēstures izpētē.

Kā jau norādīts ievadā, viens no lielākajiem apģērba vēstures izaicinājumiem ir noskaidrot, kāda bija latviešu tradicionālā apģērba komplektācija, proti, kādi apģērba gabali no muzeju krātuvēs glabātajiem varēja tikt valkāti vienā laikā. Mihaila Kuscinska fotogrāfiju tapšanas laikapstākļi Krustpilī izrādījušies īpaši pateicīgi apģērba vēstures izpētei, jo zemniekiem mugurā ir pilni tērpa komplekti, kas atbilst vidēji vēsam laikam pavasarī, vasarā un rudenī. Ziemā zemnieki būtu tērpušies kažokos un būtu grūtāk saskatīt viņu virsdrēbes zem tiem, savukārt vasaras karstumā viņiem mugurā būtu plāna lina apģērba kārta. Esošās fotogrāfijas sniedz ieskatu tajā, cik daudz apģērba gabalu vienam cilvēkam varēja būt mugurā, kad viņš ir pilnīgi sagērbies. Par vairāku svārku, villaiņu, brunču, zeķu u. c. vilkšanu minēts vēstures avotos no agrākiem gadsimtiem un folkloras tekstos, taču iepriekš nebija zināmas tādas fotogrāfijas, kuras apstiprinātu šo praksi.

Kontekstā ar komplektācijas jautājumiem apģērba vēsturē aktuāla ir apģērba attīstības hronoloģijas noskaidrošana. Tā kā Mihaila Kuscinska fotogrāfijas datētas ar 1866. gadu, tās kalpo kā labs pieturas punkts tam, kā apģērbs bija attīstījies līdz šim brīdim, jo ļauj fiksēt, kādi apģērba gabali jau ir izgājuši no modes, kādi citi jau ir ieviesušies valkāšanā to vietā. Labi redzams, ka no valkāšanas izzudušas tādas 19. gadsimta sākumā zīmējumos dokumentētas (Bremze, Rozenberga, Ziņģīte 2003, 110, 5., 7. att.) sieviešu apģērba daļas kā vainagi un izšūtās villaines, vairs netiek valkāti krekli ar stāvām apkaklēm un krāsainā diega izšuvumu, tāpat krekli ar sarkanā diega izšuvumu. Pārejas procesā ir vīriešu galvassegu nomaiņa no platmalēm uz naģenēm,

krekla kakla izgriezuma aizdares veids no sasprausta ar metāla saktiņu uz apsietu ar lakatiņu. Tāpat Mihaila Kuscinska fotogrāfijas ļauj pārlicināties, ka dažādu cilvēku garderobē jaunumi neieviesās vienlaicīgi, kā arī ne visi jaunumi ienāca katra cilvēka apģērbā.

Jāuzsver, ka Mihaila Kuscinska fotogrāfijas sniedz ziņas par to, kā izskatījās tādas apģērba daļas, kas līdz muzeju krātuvēm nav nonākušas. Līdz šim tikai zīmējumos no dažādām Latvijas vietām bijis iespējams redzēt, kā izskatījušies apdrukāta kokvilnas auduma priekšauti. Lielajā grupas fotogrāfijā centrā sēdošajai sievietei ir šāds priekšauts, turklāt redzams, ka tas valkāts kopā ar svītrainiem brunčiem, garajiem svārkkiem un baltu villaini. Visām sievietēm galvā redzami dažādi krāsainas apdruckas lakati, savukārt četrām ir lielie, ar bārkstīm rotātie un ap pleciem sedzami apdrukāta auduma lakati. Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā glabājas tikai viens šāds lielais kokvilnas lakats, tas ražots Maskavā, bet saglabājies no Ukru pagasta Zemgalē (CVVM 172634).

Tā kā Mihails Kuscinskis Krustpilī fotografējis 30 latviešus, iespējams meklēt atbildes uz bieži sabiedrībā izskanējušo jautājumu par to, vai visi gērbās vienādi, respektīvi, izdarīt secinājumus par to, cik atšķirīgs ir cilvēku apģērbs vienas kopienas ietvaros. Fotogrāfijās redzams, ka divu pilnīgi identisku apģērba komplektu nav, taču vīriešu apģērbā vērojamas lielākas līdzības nekā sieviešu apģērbā. Kaut arī modes tendences ir nojaušamas, redzams, ka sievietes valkā gan svītrainus, gan rūtainus brunčus, izvēlas siet priekšautu vai nesiet, likt ap pleciem baltu villaini, apdrukāta auduma lakatu vai abus. Katrai sievietei galvā siets atšķirīgas apdruckas lakats. Savukārt, piemēram, kreklus un vīriešu zābakus izskats šķiet stipri līdzīgs.

Visbeidzot jāatzīmē, ka Mihaila Kuscinska fotogrāfijas ļauj atbildēt arī uz jautājumu, kā bija komplektēts sieviešu apģērbs vēsākā laikā ārpus telpām jeb kas tika valkāts starp kreklus un villaini. Daudzviet Latvijā nav saglabājusies liecības par ņeburiem vai jakām, tāpēc pēdējos 100 gados sieviešu apģērbs Krustpils apvidū, kā arī daudzviet Latgalē, Sēlijā un citur

pārsvārā komplektēts tikai ar kreklu, brunčiem un villaini. Tomēr fotogrāfijās redzams, ka visām sievietēm mugurā ir vismaz vieni garie svārki, kas pilda jakas funkciju līdzīgi kā vīriešu apģērbā garie svārki pilda vēlākās žaketes funkciju.

Vairāki no šiem novērojumiem un fotogrāfiju analīzes gaitā izdarītajiem secinājumiem ir būtisks papildinājums ne tikai Krustpils apkārtnes, bet visas Latvijas austrumu puses latviešu tradicionālā apģērba vēstures izpētē. Balstoties uz tiem, būs iespējams pārskatīt arī citus neskaidrus jautājumus saistībā ar apģērba attīstības hronoloģiju un komplektēšanu.

Saīsinājumi

CVVM – Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums

VUB F – Viļņas Universitātes bibliotēkas Fotogrāfiju arhīvs

Viļņas Universitātes bibliotēkas Fotogrāfiju arhīvā Mihaila Kuscinska fotogrāfijas nelielā izšķirtspējā pieejamas: <https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/en/michail-kustinski>

Literatūra

Bremze, Z., Rozenberga, V., Ziņģīte, I., 2003. *Latviešu tautas tērpi. Zemgale, Augšzeme, Latgale = Latvian National Costumes*. III sēj. Rīga: Latvijas Vēstures muzejs.

Grīnberga, L., 1998. Baltijas pagastu amata zīmes. *Doma. Rakstu krājums*, 3, 11–22.

Kalashnikova, N., red., 2008. *Slaviane Evropi i narodi Rossii. K 140-letiiu pervoi etnograficheskoj vystavki 1867 goda*. Sankt-Peterburg: Rossiiskii etnograficheski muzei.

Karlsona, A., 2013. *Dziesmu svētki un tautiskā tērpa attīstība Latvijā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimtā*. Rīga: Zinātne.

Lobachevskaia, O., 2014. Nasledie osnovopolozhnika belorusskoi kraevedcheskoi fotografii M. F. Kuscinskogo (1829–1905) v sobranii otdela rukopisei biblioteki Vil'niussskogo universiteta. *Bibliotheca Litwana III: Sugražinta praeitis*. 152–165.

Manteuffel, G., 1869. *Polnisch-Livland: mit lithographirten Karten, Originalphotographien, Holzschnitten und anderen Beilagen*. Riga: A. Kymmell.

Sementovskii, A., 1872. *Etnograficheski obzor Vitebskoi gubernii*. Sankt-Peterburg: Tipografiia M. Khana.

Slava, M., 1973. Zemnieku apģērbs Latgalē (18. gs. beigās – 20. gs.). *Arheoloģija un etnogrāfija*, 10. Rīga: Zinātne, 157–188.

Svenne, O., 1923. *Vecā un jaunā Latgale un viņas īpatnības*. Rīga: A. Ozoliņš.

Worth, R., 2018. *Clothing and Landscape in Victorian England. Working-class Dress and Rural Life*. London, New York: Bloomsbury Visual Arts.

Pateicības

Raksts sagatavots LU Latvijas vēstures institūta bāzes finansējuma projektā “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” (ZD2015/AZ85).

Autore pateicas Auksei Noreikaitei un Sanitai Kozuliņai par informatīvām norādēm, Ilutai Bērziņai un Laimai Kostricai par sniegtajām konsultācijām raksta sagatavošanas procesā, kā arī Viļņas Universitātes bibliotēkai par atļauju publicēt Mihaila Kuscinska fotogrāfijas.

PHOTOGRAPHS BY MIKHAIL KUSTSINSKII – UNIQUE EVIDENCE OF LATVIAN PEASANT DRESS IN KRUSTPILS AREA IN 1866

Ieva Pīgozne

The Institute of Latvian History of the University of Latvia

The article is dedicated to the photographs of Mikhail Kustsinskii in the collection of the Vilnius University Library, which show the peasants of Krustpils area in 1866. The photographs have been taken for the Russian Ethnographic Exhibition and represent a valuable source of information on the history of Latvian traditional dress. As only a few pieces of clothing from different places and times remain in the museum's archives, the photos contribute to establishing the sets of clothing worn at the time. As can be observed, women no longer wore crowns and embroidered shawls but coloured scarves and white shawls instead. Men were increasingly wearing caps. There are more variations in women's clothing, while men's clothing shows a greater number of similarities.

Keywords: photographs, Mikhail Kustsinskii, Krustpils, peasant dress, Latvian traditional dress, Russian Ethnographic Exhibition.

Summary

The digitization and open access to the collections of many memory institutions in recent years has enabled learning about the existence of previously unknown sources. In the history of traditional clothing of Latvian peasants in the 19th century, the recent years have seen a large increase in the number of new iconographic sources. The article is dedicated to several hitherto unknown and partially known photographs from the Krustpils area. These photographs provide plentiful information about peasant dress in the 1860s, expanding and clarifying the existing knowledge about the development of clothing in Latgale or Latvian-inhabited areas in Vitebsk Governorate.

In 1865, it was decided to organize the Russian Ethnographic Exhibition to show the diversity of the population of the Russian Empire. The exhibition, which took place in Moscow in 1867, featured about 2000 photographs and drawings, including at least

140 of the peoples living on the shores of the Barents and Baltic Seas. One of the authors of the photos was Mikhail Kustsinskii (1829–1905). He was a well-known archaeologist, local historian, and photographer of the second half of the 19th century in Belarus. He was actively involved in the preparations for the Russian Ethnographic Exhibition and responded to the invitation to submit photographs. Each photograph has been glued onto a paper base on which an explanatory annotation is written, thus, it has been possible to identify the depicted people.

The photographs taken by Mikhail Kustsinskii in Krustpils are the largest known collection of contemporary photographic evidence from one area in the territory of Latvia where the wearing of traditional clothing has been recorded in the second half of the 19th century. Photographing 30 Latvian peasants in the yard of Krustpils Castle is a unique case. As a result, numerically representative testimonies have been created, which provide important information for

the study of the history of Latvian traditional clothing.

Some of the main challenges in the history of Latvian clothing are to find out what were the sets of Latvian traditional clothing, what items of clothing from the museum collections could be worn simultaneously, how many items of clothing could be worn by one person when fully dressed. Wearing several coats, shawls, skirts, socks, etc. is mentioned in historical sources from earlier centuries and in folklore texts, but there were no previously known photographs that would confirm this practice.

In the context of assembling issues, it is important to establish the chronological development of clothing. As Mikhail Kustsinskii's photographs were taken in 1866, they serve as a good point of reference for the way clothing evolved thus far, as it allows us to record which garments had already gone out of fashion and which had already replaced them. Such items of women's clothing documented at the beginning of the 19th century, as crowns and embroidered shawls, disappeared from circulation, shirts with stiff collars and coloured thread embroidery were no longer worn, nor the shirts with red thread embroidery. There was a change in men's headgear – from hats to caps, fastening at the neckline of a shirt was transformed from being connected by a metal clip to being tied with a kerchief. Also, Mikhail Kustsinskii's photos provide evidence that new garments did not enter everybody's wardrobe at the same time, nor were all the new elements accepted by everyone.

Mikhail Kustsinskii's photographs show items of clothing that have not reached the museum collection. Until now, it was only

possible to see the appearance of printed cotton aprons in drawings. In the photo of the big group, the woman sitting in the centre has such an apron, and it is worn with a striped skirt, a coat, and a white shawl. All women have scarves of different colours on their heads, while four wear large scarves decorated with fringes and printed floral ornaments on their shoulders.

As Mikhail Kustsinskii has photographed 30 Latvians in Krustpils, it is possible to draw conclusions about the differences in people's clothing within a single community. The photos reveal that there are no two completely identical sets of clothes, and that there are more similarities in men's dress than in women's dress. Although fashion trends are noticeable, women wear both striped and checkered skirts, they may choose to wear an apron, a white woollen shawl, a printed scarf or both. Every woman has a different headscarf. On the other hand, everybody's shirts and men's boots look very similar.

Mikhail Kustsinskii's photographs also answer the question of how women's clothing was assembled in the cool weather outdoors, or what was worn between a shirt and a shawl. The photos show that all women wear at least one coat that serves as a jacket, like a coat for men.

Several of these observations and the conclusions made during the analysis of the photographs are an important addition not only to the study of the history of Latvian traditional clothing in the vicinity of Krustpils, but to the entire eastern part of Latvia. Based on them, it will be possible to review other problematic issues related to the chronological development and assembling of clothing.

List of illustrations

Fig. 1. The original title of the photograph is "Peasants – old-believers of the Dünaburg county" F46-780. It is glued to a cardboard base with a handwritten annotation. Annotations are written in a similar way for the other photographs.

Fig. 2. The original title of the photograph is "Village and parish elders of Baron Korff" VUB F46-782.

Fig. 3. The original title of the photograph is "Peasants from the Ungernhof parish in Dünaburg county" VUB F46-776.

Fig. 4. The original title of the portrait is "Peasant of Kreutzburg area" VUB F46-778.

Fig. 5. The original title of the photograph is "Peasant Lutheran of the Kreutzburg parish in the Dünaburg county" VUB F46-777.

Fig. 6. The original title of the portrait is "Peasant Lutheran of the Kreutzburg parish in the Dünaburg county" VUB F46-779.

Fig. 7. The original title of the photograph is "Peasants of Baron Korff's Kreutzburg manor" VUB F46-781.